

"В цигани"

Олександр Мінович

Ввечері, з тринадцятого на чотирнадцяте січня, споконвіку в нашому селі ходять "в цигани".

Дуже люблять цей вечір. Чекають. Зарання готуються. Чудять-бешкетують старі й малі.

Перевдягаються в що, хто може. Головне – аби не впізнали.

Замість маски, на голову – старі капронові панчохи, аби очі щось бачили. Стару зношену одягу, бо звичний щоденний одяг одразу впізнають. Дехто фарбує лице сажею – гарно маскується, зі смаком. Проте завтра довго відмивати прийдеться.

Хлопці підкладають "груди" – видають себе за дівчат. В руках дрючок. З цим всім – уже й, дивись, готовий "циган-перебиранець". Можна вирушати нічним селом за пригодами.

"Циганам" годиться нападати одне на одного в нічному закутку. Так, щоб сильно битися, то не буває, але пововтузитися-поборюкатися ніхто не забороняє й не відмовляється. Головне зірвати з суперників те, що на голові, й роздивитися, хто сховався за панчохою. Роздягнути хочуть і господарі. Теж пробують "циган" впізнати. Розпізнають – вважай пропав вечір. Один сміх і кепкування.

– У вивернутому кожусі – Толік Настін!.. Точно Толік! Я його по бабиному кожуху впізнала, – впевнено кричить господиня. – А високий – Сірожа! Тут і думати нема чого. А ті двоє, то хулера їх розбере. Не впізнати.

– Не, не... В кожусі Васька Миколаєв. Толік нижчий.

– А я кажу, що Толік. Вони з Сірожою того року разом ходили.

– То того... А цього може й не. Не схож на Толіка – якби ж те, що насунув, здерти, тоді побачили б. Але хіба підступися – он які палюки держать. Не подужаєм. Мо, хай інші зайдуть – тих спробуєм розсупонити.

"Цигани" мовчки танцюють-вовтузяться біля порога. Господарі – подалі, вглиб хати. В метушні хтось із танцівників сипле в узвар добру жменю солі, а в каструлю з котлетами ще більшу жменю цукру... Шкодити можна, як можеш і хочеш. На те й такий вечір.

Нарешті господарі обдаровують "циган". Подають по стаканюрі самогону. Ще стільки ж наливають у гумову грілку. Іншої посуду перебиранці неносять, аби не розбити. Перед тим, як підставити грілку, хтось з гостей пробує: що там в пляшці чи стакані. Господарі можуть води налити або оцту. Пропаде все зароблене за вечір.

Немає, напевно, огиднішого напою ніж змішана горілка в гумовій грілці. Тут тобі і бурячиха, і цукровка, і хлібна, і картопляна. Не кожен здатен таке пити. Однак не в горілці щастя. Вона тільки обов'язковий атрибут нічного дійства. Дехто потім до неї й не доторкнеться.

Гроші ж дають тільки дітям малим.

Десятиліттями держитися в селі традиція – вкрати нужника у старого, ще "польського" вчителя, Шугана. В свій час, кажуть, дуже вже він любив лупцювати учнів міцною дерев'яною лінійкою. Шуган норовить усіх насварити, всім вказати, як правильно тре робити, кричить-лається, коли його не слухають, так і здається, що зараз лінійкою своєю вперіщить по чім попаде.

Бідний Шуган мусить кожного року вдягати кожуха, валянки й стерегти нужника. Однак нічого з цього не виходить. Цілу ніч на холоді не просидиш. А хлопці з дівчатами чергують по черзі. Тому Шуганів дерев'яний туалет завжди "переїжджає" на другий кінець села, а часом високо теліпається на старому ясені.

За цим йдуть "цигани" до Бубулів. То такі сусіди-однофамільці, вічно посварені між собою. Не говорять, не ходять одне до одного. Постійна в них війна. За кури, за межі, за дітей, які щось начверили.

З десяток перебиранців приступає до роботи. Все, що є в дворі в одних Бабулів, треба перенести до інших. Вила, граблі, коси, лопати, візки, ночви, відра, кошики, драбини... Ну, словом все те, що можна в руки взяти.

На другий день пересвареним сусідам треба не одну годину, аби перенести все своє назад. Хочеш-не-хочеш, а заговорити приходиться – взнати, де чие. Село за цим наглядає й регоче... Велика потіха...

Хома Дундук двері не відчиняє, тримає на засуві зсередини. Йому "цигани" не потрібні, не ласий на видовища, неподобством вважає. Живе сам-однісінький, горілки або копійок жаліє.

Нічні гості заливають його двір водою. Якби тільки мороз взявся – добра буде ковзанка. З хати не вийти, щоб на слизькому не проїхатись спиною. Цілий день довбатиме під Хома. Ох і матюкатиметься – весь куток чути. Це йому за жадібність, а ще за абрикоси, які в нього щоліта найкращі. Та хіба ж допросишся, на базар повезе. Так стереже – ніхто й підлізти не може.

В хату, де дітей малих багацько "цигани" ходять із горобцями в кишенях. Ловлять їх під шифером, або в сіні – зарання в гніздах примічають. Прив'язують до ніг нитку, й пускають у хату. Такий гармидер зчиняється, такий гвалт від тих горобців, аж стіни трясуться. Ще б то! Ганяються за ними діти, стараються за нитку схватити, летить у хаті все шкереберть. І посуду якусь поб'ють, і лавки перевернуть, і фіранки на вікнах зірвуть. Горобців не скоро зловиш...

Давно збираються "цигани" навідатися до Гуні. Той великий майстер травити байки. Коли вип'є добре – каже, що Леніна бачив:

– Я в двадцатому годі в Мускві був... Йду,... бачу народ зібрався, слухають когось. Пудхожу ближче, а то – Ленін!.. Во!... Наче тибе зараз бачу! Шоб я здох, як неправду кажу! Протиснувся я такуво чириз ту тувпу й став кулу нього. А він все руками махає, а в руці кашкет... Раз махнув сильно – кашкет впав на земню. Я його пудняв, а потому уддав... Во!... Така була історія... Я член КПЗУ, брехати тубі ни буду!

(КПЗУ – Комуністична партія Західної України. Активно діяла до приходу "совєтів" у 1939 році)

Але Гуня живе далеко за селом. Кожного разу похід до нього відкладають. П'яним "циганам" вже ноги болять. Сунутися в таку даль не хочеться.

Краще піти до когось ближче – накидати під двері велику кучугуру снігу, щоб господар до обіду не міг відкинути. Зав'язати на двадцять вузлів мотузкою ворота, чи зняти їх, і віднести в поле. Закотити в двір величезний камінь. Або двері комусь підперти кілком. Хай сидять хазяї в хаті, поки хтось із сусідів не виручить.

До середини ночі селом такий рух, що не пройти, аби з ким не зіштовхнутися. "Цигани" ходять із хати в хату.

Згодом потроху завмирає... У вікнах вже не горить... Двері замикають і перебиранцям немає до кого йти... Світить тільки місяць... З ним видно, як гарно погуляли "цигани".

Скоро почне розвиднюватися...По хатах підуть посівальники з повними кишенями жита-пшениці. Заспівають посівальної... Почнеться Старий Новий рік.